

רשימות

בפרשת השבוע

פסח

פרק י"ב פסוק מ"ו

בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה

כתב בספר החינוך [מצוה ט"ו] "משרשי מצוה זו, מה שכתבנו, לזכר ניסי מצרים, ומפני שנעשינו אדונים, באה המצוה עליו שיהא נאכל במקום החבורה, ולא נוציאהו לחוץ, כדרך מלכי ארץ שכל המוכן להם נאכל בהיכלם ברוב עם שלהם, ודלת הארץ בעת יכינו סעודה גדולה, ישלחו ממנה לחוץ מנות לרעיהם לפי שהוא חדוש אצלם". [דברים דומים בהנהגת הבן חורין מצינו בספר החינוך בשרשי מצות - א. אכילת קרבן פסח שצריך דוקא צלי עיין במצוה ז', ב. בלאו שלא להותיר מבשר הפסח במצוה ח', ג. בלאו שלא לשבור עצם בקרבן פסח במצוה ט"ז].

במסכת פסחים [קטז:] נאמר "רבן גמליאל היה אומר... בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר [שמות יג] "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

מובא במהרי"ל הלכות סדר ההגדה [ד] וזה לשונו "אמר מהר"י סג"ל כל ימות השנה טוב למנוע כלים נאים למען מיעוט שררה זכר לחורבן, לבד מלילות הסדר לפי שהתורה הזהירה להראות דרך חירות, וכן באורח חיים [סימן תעב], על דרך שמשמשין בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים באותה הלילה. ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הגוים מותר להשים אותם על שולחן מיוחד לשמוח בראותם, וכן העיד שעשה כן אביו מהר"ם סג"ל".

פירוש: שכיון שדרך שררה וחירות היא להראות את כליו הנאים שגאה בעשרו, ואינו מפחד מאף אחד, ודרך השרים שמראים את אוצרותיהם, ובני ישראל לא רק נהיו בני חורין רגילים, אלא נתעלו להיות בני מלכים, ולכן מתנהגים כמוהם ומראים כלי הכסף בליל הסדר שהתורה צוותה להתנהג כבני חורין כמו שראינו בספר החינוך בעוד ענינים.

עוד י"ל בדרך שונה לפי מה שמצינו במהרי"ל במקום אחר [ליקוטים פ"ג] ש"מביא עדות שרבינו תם כשרצה ללמוד הלכה חמורה, היה נותן לפניו תל של זהובים לשמוח בהן ונתרחב ליבו ולמד בכח" עד כאן, הרי לנו שרבינו תם השתמש במטבעות זהב כדי להרחיב את ליבו בשמחה ועל ידי כך למד ביתר כח, כיון שהרגיש הרגשת שמחה עילאית שליבו התרגש בראותו הזהובים, לפי זה י"ל שכמו כן אנו עושים דבר דומה בליל הסדר ואנו שמים לפנינו כלי כסף וזהב, כדי שנרגיש רגש התעלות ושמחה, ואז נוכל לומר ולהרגיש את ה"כאילו הוא יצא ממצרים", הנאמר בליל הסדר שחייב להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכדי לקיים דברים אלו צריך להרגיש זאת, והוא על ידי ראיית כסף וזהב כמו שמצינו בהנהגת רבינו תם המביא לרגש עילאי. [דבר דומה מצינו גם בגמרא ברכות (נז:)] "שלשה מרחיבין דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים", וי"ל שכל דברים אלו הוא רק בתחילתם, אך כמו דברים אחרים, אחרי שמתרגלים לו הוא פחות משפיע, כמו שמצינו בהלכות ברכות הראיה שמברכים רק אחת לשלושים יום, כי אז יש את התפעלות הנפש].

עוד י"ל ששלושת דברים אלו [שהבאנו לעיל, "על דרך שמשמשין בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים באותה הלילה"] הם דרך חירות כדי לרמוז לנו שדברים אלו שאלו בני ישראל מהמצריים בטרם עזבו שנאמר [בפרק י"ב פסוק ל"ה] "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות", וכבר אז הרגישו את החירות מתקרבת ושמעו לדבר משה רבינו שיקחו דברים אלו ממצרים. [ואין להביא ראייה מכאן שבני ישראל שינו את לבושם ולבשו את בגדי מצרים, כי המהרש"ל אומר (שהמצרים חשבו) שלקחו מהם על דעת לתקן אותם כמלבושי היהודים, עוד י"ל שחשבו שכעת שהולכים מחוץ למצרים וכבר נגאלים, מותר ללבוש את לבושם כי לא יבואו יותר להתבולל ביניהם].

פרק י"ב פסוק ל"ו

וינצלו את מצרים

בעל הטורים מביא כאן שתיבות "וינצלו את מצרים" עולה בגימטריה "עשאוה כמצודה שאין בה דגן". על פסוק זה הגמ' בברכות [ט:] דורשת אמר רבי אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן, וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים.

פירוש שבני" רוקנו את מצרים מכל ממנום כמו מצודה הריקה מדגן, או כמו תהומות ים הריקה מדגים בגלל שאין שם מזון.

וקשה מדוע צריך שתי דוגמאות, הרי בשתי הדוגמאות אין מזון?

י"ל שישנו הבדל בין השתיים, שבמצודה שאין בה דגן אמנם עתה אין בה דגן אך הוא מצב זמני בלבד כיון שהיה בה בעבר דגן, ולכן אולי נשאר שם קצת פירורים מהעבר, או אולי יתנו בה שוב דגן לתפוס העופות. לכן בא ריש לקיש ואומר שמצרים דומה למצולות ים שבה אין בכלל מזון לא בעבר ולא בעתיד, כמו מצרים אחרי שבני ישראל רוקנו אותה לא נשאר בה כסף וזהב כלל כמו מצולות ים.

ויש להביא ראייה לדבר משינוי לשון הגמרא האם ארץ מצרים אחרי שרוקנו אותה בני ישראל דומה למצודה שאין בה דגן שההתייחסות היא לדגן [למזון] החסר, וכיון שאין בה דגן ממילא לא יבואו עופות, לבין כמצולה שאין בה דגים ההתייחסות היא לדגים התרים אחר המזון [לאוכלי המזון] שאינם נמצאים שם כיון שאין שם מזון, והפירוש הוא שדרך הדגים להסתובב ולתור אחר המזון בכל הסביבה, אך לא במצולות כי שם אין הדגים מסתובבים כלל, שיודעים שבודאי אין שם מזון, מה שאין כן במצודה שאמנם עוף לא נכנס לאכול שם כעת כי אין שם דגן, אך עדיין העופות עפים מעליה ומסתכלים גם עליה מרחוק לדעת מה יעשה בה.

והקשה בצ"ח (שם) אם מצרים נשארה ללא כסף וזהב כלל וכלל, אז מהיכן היתה ביזת הים שהיתה גדולה מביזת מצרים כמובא בחז"ל? ועיי"ש מה שתירץ בשם בנו.

עוד י"ל שנאמר לעיל בסוף חומש בראשית בשנות הרעב הביאו כל מצרים את כל הכסף ביתה פרעה כמש"כ "ויתם הכסף בשנה ההיא", וכאן בני ישראל הלכו לשאול כל אחד מהשכנים שלו כמו שנאמר בפסוק "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה", ולא מבית פרעה ושריו, אם כן י"ל שהכסף הגדול היה אצל פרעה והשרים הגדולים ומכסף זה היתה ביזת הים. דבר זה מפורש בפיטו הסילוק שאנו אומרים באחרון של פסח וכך נאמר שם על פרעה "אז פתח אוצרות גנזי מטמונים אשר גנז הוא ומלכים קדמונים, והוציא כלי יקר ודרכמונים, וחלק לכל אחד ואחד כפי הגונים, ושדלם בדברים והסביר למו פנים". כך מפורש גם באגדתא דפסחא של בני תימן: ומנין שנתן לנו את ממנום שנאמר "וישאלום וינצלו את מצרים", אם עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן, ואם עשאוה כמצולה זו שאין בה דגה, למה מחשב הכתוב את בזת הים יותר מבזת מצרים, אלא מה שהיה בבתיים נטלוהו במצרים, ומה שהיה בבתי סוראות [פירוש: אוצרות] נטלוהו על הים.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com